

ว่าด้วย...ประวัติศาสตร์การบูรณะโบราณสถาน แบบอนัสติโลซิสที่ปราสาทหินพิมาย

กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปราสาทหินพิมายระหว่างการบูรณะ
(ที่มา : “เรื่องการบูรณะโบราณสถานปราสาทหินพิมาย,”
เอกสารกรมศิลปากร กระทรวง ศึกษาธิการ,
ศส.๑๗๑๑.๒๖๑๗.๕๖, กองจดหมายเหตุแห่งชาติ.)

ปราสาทหินพิมาย เป็นปราสาทที่มีความสำคัญและเชื่อว่าเป็นต้นเค้าให้กับปราสาทนครวัดในสถาปัตยกรรมเขมร ซึ่งมีอายุอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ นอกจากปราสาทหินพิมายจะมีความสำคัญในแง่มุมมองของประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมแล้ว ปราสาทหินพิมายยังเป็นต้นแบบแรกของการบูรณะโบราณสถานแบบอนัสติโลซิส (Anastylosis) ที่เกิดขึ้นในเมืองไทยครั้งแรก โดยที่ก่อนหน้านี้มีเพียงการบูรณะหรือการซ่อมโบราณสถานโดยวิธีการค้ายันและการต่อเติม (หลวงบริบาลบุริภณห์ ๒๕๓๑ : ๓๔๕) การบูรณะในครั้งนั้นถือว่าเป็นประวัติศาสตร์การบูรณะโบราณสถานที่สำคัญในเมืองไทย

๑๒๖ ว่าด้วย...ประวัติศาสตร์การบูรณะโบราณสถานแบบอนัสติโลซิสที่ปราสาทหินพิมาย

ภายหลังจากการค้นคว้าพบว่าประวัติศาสตร์การอนุรักษ์แบบอนัสติโลซิสที่ปราสาทหินพิมายยังมีอีกหลายแง่มุมที่น่าสนใจ นอกจากจะทำให้เข้าใจการอนุรักษ์โบราณสถานในแง่วิชาการแล้ว การซึมซับบรรณรตแห่งปัญหาและความเหนียวยากของการบุกเบิกการทำงานในครั้งนั้นทำให้เข้าใจความหมายและคุณค่าของการทำงานอนุรักษ์แบบอนัสติโลซิสที่เกิดขึ้นในเมืองไทยก่อนจะเป็นต้นแบบให้สืบทอดให้การทำงานกับโบราณสถานแห่งอื่นๆต่อไป

ความหมายของอนัสติโลซิส

เป็นที่ยอมรับกันว่า การบูรณะโบราณสถานแบบอนัสติโลซิส (Anastylosis) เป็นวิธีการบูรณะหนึ่งในการอนุรักษ์โบราณสถานที่ได้รับการยอมรับให้ปฏิบัติได้ตามหลักเกณฑ์การอนุรักษ์โบราณสถานสากลอันมีความหมายถึงการทำให้โบราณสถานกลับคืนสู่สภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างถูกต้องมากที่สุดโดยการประกอบชิ้นส่วนต่างๆที่ตกหล่นกระจัดกระจายอยู่ให้เข้าที่เดิมที่เคยเป็น สำหรับต้นกำเนิดของวิธีการบูรณะโบราณสถานแบบอนัสติโลซิสถือกำเนิดมาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ในทวีปยุโรป และมีพัฒนาการของวิธีการอนุรักษ์จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน

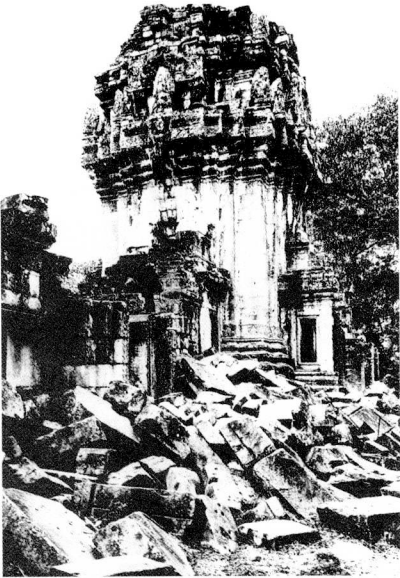
อนัสติโลซิสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภายหลังความสำเร็จของวิธีการบูรณะโบราณสถานแบบอนัสติโลซิสในทวีปยุโรป การบูรณะโบราณสถานแบบอนัสติโลซิสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ดำเนินการครั้งแรกที่บوروبุระ ประเทศอินโดนีเซีย (บูรณะระหว่างปี ค.ศ.1907 - 1911) โดยชาวฮอลแลนด์ ต่อมา Henri Marchal ได้นำวิธีอนัสติโลซิสมาใช้กับโบราณสถานประเทศกัมพูชาที่ปราสาทบันทายศรี นับเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.1931ทำให้วิธีการนี้ได้แพร่หลายต่อไปในการบูรณะโบราณสถานขอมหลังอื่นๆในเวลาต่อมา เช่น นาย Maurice Glaize นักอนุรักษ์ชาวฝรั่งเศสทำงานที่หน่วยอนุรักษ์เมืองพระนคร (Angkor Conservancy) กัมพูชา ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๘๐ - ๒๔๘๘ ได้นำเทคนิควิธีการเดียวกันนี้มาใช้ในการบูรณะปราสาทหินหลายแห่งที่เมืองพระนคร จนทำให้สามารถเห็นสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์จนถึงทุกวันนี้

อนัสติโลซิสระยะแรกในประเทศไทย : ปราสาทหินพิมาย

จากการไปศึกษางานต่างๆที่เมืองพระนครหลายต่อหลายครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๗๒ สมเด็จพระยานนริศรานุวัดติวงศ์เสด็จไปดูการบูรณะปฏิสังขรณ์ที่นครวัด โดยมี ศ.ยอร์ช เซเดส์ ขุนบริบาลบุรีภัณฑ์ ม.ร.ว.โต จิตรพงศ์ ณ อยุธยา เสด็จด้วย (“เรื่องการตรวจรักษาของโบราณ,” หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.๐๗๐๑.๗.๑/๗๒-๗๔) และในปี พ.ศ.๒๔๗๗ นายเอสมีกี้ ข้าราชการกรมศิลปากร กองประณีตศิลปกรรม ไปศึกษางานที่เมืองพระนคร (“เรื่องนายเอสมีกี้ไปดูของโบราณที่นครวัด,” หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.๐๗๐๑.๒๖.๑.๑/๖) นอกจากนั้นมีการส่งผู้แทนไปประชุมกับสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาที่ควาด้วยการอนุรักษ์ ณ เมืองมนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ วันที่ ๖-๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๗๘ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.๐๗๐๑.๗.๑/๑๑๓) การศึกษางานหลายต่อหลายครั้งทำให้เกิดแนวคิดที่จะบูรณะโบราณสถานไทยแบบอนัสติโลซิสขึ้นมา โดยเฉพาะโบราณสถานหินที่ปราสาทหินพิมายนี้เอง

สำหรับการกล่าวถึงอนัสติโลซิสครั้งแรกเกิดจากบันทึกของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ แสดงหลักการและวิธีการ คือ

หินที่หั่นเคลื่อนบริเวณตัวองค์ปราสาทหินพิมาย
(ที่มา : Pierre Pichard, Pimay Etude
architecture du temple, Paris : Ecole
Francaise d 'Extreme-Orient, 1976)n.pag.

“การซ่อมโบราณสถานตามแบบนี้ คือ การซ่อมโบราณสถานให้คงรูปตามสภาพเดิม การซ่อมโดยวิธีนี้มีกฎอยู่ว่าจะไม่ทำของใหม่อะไรเพิ่มเติมลงหรือประดับลวดลายอะไรให้วิจิตรพิสดารไปมากกว่าของที่มีอยู่ แปลว่ามีอยู่เท่าไร ก็เอาไว้เท่านั้น นอกจากที่จำเป็นจริงๆ...

วิธีการซ่อมก็เช่นเดียวกับวิธีการขุดแต่งโบราณสถานนั่นเอง คือในขั้นต้นต้องขุดบริเวณที่โบราณสถานตั้งอยู่ ทั้งภายนอกและภายใน ตรวจค้นตัวไม้อันเป็นส่วนต่างๆของสิ่งก่อสร้างที่หักพังตกลงมาจมอยู่ในดิน เมื่อพบแต่ละชิ้นก็เอารวมไว้เป็นส่วนๆใกล้ๆกับที่มีรอยพังลงมานั้น พิจารณาดูว่าชิ้นไหนเป็นส่วนที่พังลงมาจากที่ไหน ทำเช่นนี้เป็นตอนๆไปจนทั่ว เมื่อได้พบตัวไม้ต่างๆที่พังลงมาหมดแล้ว ตรวจดูว่ามีอยู่ครบบริบูรณ์หรือไม่ ถ้าไม่ครบ ก็ต้องสืบเสาะหรือเที่ยวติดตามชิ้นที่หายไปนั้นให้ได้ เมื่อไม่มีทางจะได้ ถ้าเป็นชิ้นสำคัญคือถ้าไม่ได้ชิ้นนั้นแล้วก็จะไม่สามารถประกอบชิ้นที่เหลืออยู่ให้เข้าแถวเข้าแนวกันได้ ก็จำเป็นต้องทำของใหม่เข้าช่วย เพื่อยึดตัวไม้ให้ติดต่อกัน เมื่อได้ตัวไม้ครบก็ทำการยกขึ้นปรับหรือเรียงยังที่เดิม ถ้าหน้าไม้เข้ากันไม่เรียบหรือยึดกันไม่แน่นพอต้องใช้วิธียึดด้วยเดือยหรือจีดด้วยน้ำปูนซีเมนต์หรือรัดด้วยเหล็กเป็นต้น เพื่อให้ตัวไม้แต่ละชิ้นหนาแน่นมั่นคง ถ้าตัวไม้ต่างๆที่ตกหล่นลงมาอยู่ครบบริบูรณ์ ก็ไม่เป็นการยากที่จะทำการซ่อมด้วยวิธีนี้ มีความลำบากอยู่แต่ที่ตัวไม้ขาดไปมากๆเท่านั้น แต่ก็ไม่เป็นไร กฎเขาวัวมีเท่าไรรักษาไว้เพียงเท่านั้น อันเป็นวิธีการซ่อมแบบอนาสโตโลซิส”

(หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ๒๕๓๑ : ๓๔๓-๓๔๔)

เมืองเก่าพิมายได้เริ่มดำเนินการจากที่นายองรี มูโอ (Henri Mouhot) ชาวฝรั่งเศสได้เดินทางมาเมืองพิมาย เมื่อปี พ.ศ.๒๔๐๒ และหลังจากนั้นนายเอเตียน เอโมนิเยร์ (Etiene Aymonier) นายลูงท์ ลาจองดีเย (Lunet de Lajonziere) ได้เข้ามาทำการสำรวจและจัดทำแผนผังพิมาย ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๗๙ กรมศิลปากรได้กำหนดโบราณสถานเขตเมืองเก่าพิมายให้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติ โดยประกาศกรมศิลปากรเรื่องกำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ ตอนที่ ๓๔ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๙ หน้า ๑๕๒๖-๑๕๓๕ โดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๔๗๗

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๔-๒๔๙๗ กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งบูรณะปราสาทหินพิมายเป็นบางส่วน พร้อมทั้งได้จัดทำโครงการเพื่อการบูรณะและจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเสนอต่อคณะรัฐมนตรีจนได้รับความเห็นชอบและอนุมัติโครงการ และขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลฝรั่งเศสผ่านองค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ส.ป.อ. หรือ SEATO) และส่งผู้เชี่ยวชาญการบูรณะปราสาทหินจากสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ ชาวฝรั่งเศสคือ Bernard Philippe Groslier เพื่อสำรวจและเตรียมการบูรณะและปรับปรุงเมืองและสถาปัตยกรรม ในปี พ.ศ.๒๕๐๕ ในปีนี้เองที่ Bernard Philippe Groslier ได้เสนอข้อมูลพื้นฐานความเป็นไปได้ในการบูรณะปราสาทหินพิมาย ซึ่งกรมศิลปากรได้ตั้งงบประมาณในการบูรณะระหว่างปี พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๑๒

Bernard Philippe Groslier ได้เสนอรายงานเรื่อง การซ่อมปราสาทหินพิมาย เป็นภาษาฝรั่งเศส ซึ่งหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงสรุปแปลเป็นภาษาไทยและหม่อมเจ้ายาใจ จิตรพงศ์ ทรงตรวจแก้ ในรายงานฉบับนี้นอกจากจะเสนอวิธีการบูรณะแบบอนาสโตโลซิส

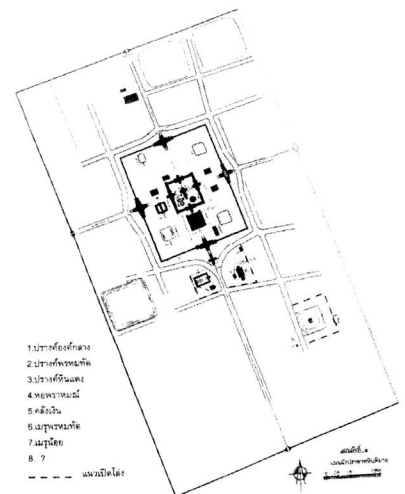
ปราสาทหินพิมายก่อนการบูรณะ

(ที่มา : Pierre Pichard, Pimai Etude architecture du temple, Paris : Ecole Francaise d 'Extreme-Orient, 1976) n.pag.

ที่บริเวณต่างๆของปราสาทหินพิมาย เช่น ปราสาทประธาน ปราสาทอื่นๆ ระเบียงคด ฯลฯ ยังได้กำหนดแผนการปรับปรุงบริเวณล้อมรอบหรือการปรับปรุงบริเวณทั่วไป โดยให้ปรับปรุงถนนที่เชื่อมโยงระหว่างปราสาทและประตูทั้งสี่ทิศและให้ปลูกต้นไม้ใหญ่ขนาดกลางทั้งสองฟากถนน รวมทั้งให้วางแนวประตูด้านตะวันตกไปยังสระเพลงซึ่งทำการปรับปรุงขอบสระด้วยเส้นทางเดินและการปลูกต้นไม้โดยรอบและให้ปรับปรุงคุณภาพน้ำในสระให้สะอาด นอกจากนี้ยังเสนอแผนการขยายชุมชนหรือย้ายชุมชนเพื่อความเหมาะสมด้านภูมิทัศน์ของเมืองพิมายในครั้งนั้นได้ให้ความหมายของการบูรณะโบราณสถานแบบอนัสติโลซิสไว้ว่า

“การซ่อมแบบอนัสติโลซิสจะทำให้เฉพาะโบราณสถาน ที่สร้างด้วยศิลาเท่านั้น โดยถ่ายรูปแบบจากซากโบราณสถานที่ทำด้วยศิลาซึ่งชำรุดหักพังลงไปนั้นโดยถั่ววนและเทียบเคียงกับโบราณสถานอื่นๆเสียก่อน จนพอจะคาดคะเนได้ว่ารูปเดิมเป็นอย่างไร แล้วจึงดำเนินการขุดค้นเอาเศษหินที่หักพังอยู่บริเวณรอบๆนั้นขึ้นมา ทำเครื่องหมายไว้ด้วยว่าขุดพบจากด้านใด เพราะศิลาที่พบด้านใดก็คงพังลงมาจากด้านนั้น เสร็จแล้วจึงรื้อซากโบราณที่ยังเหลืออยู่นั้นลง ทำเครื่องหมายที่ก้อนหรือแท่งศิลาไว้ทุกก้อนว่าเป็นส่วนไหนของโบราณสถานแล้วจึงประกอบขึ้นใหม่ โดยใช้จารึกจากโบราณสถานและศิลาที่ขุดพบนั้นเองประกอบขึ้นเป็นรูปโบราณสถานดั้งเดิม พยายามใช้ของใหม่ให้น้อยที่สุดที่จะน้อยได้ และถ้าต้องใช้วิธีการใหม่ๆเข้าช่วย เป็นต้นว่า แกนเหล็กปูนซีเมนต์ ก็พยายามซ่อนไว้ข้างในมิได้เห็น บางแห่งก็จำเป็นต้องทำฐานรากโบราณสถานแห่งนั้นเสียใหม่ก่อนที่จะประกอบเป็นรูปโบราณสถานเดิมขึ้นไป เพื่อมิให้ทรุดลงอีก การซ่อมแบบนี้ปราสาทขอมชาวฮอลันดาได้ดำริทำขึ้นก่อนในเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย แล้วต่อมาปราสาทขอมฝรั่งเศสจึงนำมาใช้ในการซ่อมโบราณสถานในประเทศกัมพูชา เช่นที่ปราสาทบันทายไศรยและอื่นๆ ปรากฏว่าได้ผลดียิ่ง”

(หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ๒๕๐๖ : ก - ข)

แผนผังแสดงปราสาทหินพิมาย

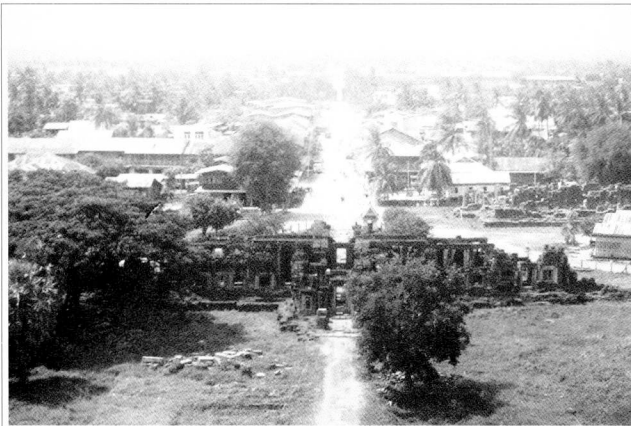
ระหว่างบูรณะครั้งแรก

(ที่มา : หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, การซ่อมปราสาทหินพิมายของนาย Bernard Phillippe Groslier, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๖), ๗๗.

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๑๑ ได้ทำการบูรณะแบบอนัสติโลซิสที่ปราสาทหินพิมาย ซึ่งถือว่าเป็นการบูรณะแบบอนัสติโลซิสครั้งแรกและถือว่าเป็นครั้งที่มีผู้คนเฝ้าถึงมากที่สุดของการบูรณะในเมืองไทย โดยผู้เชี่ยวชาญการอนุรักษ์คนเดิม คือ Bernard Philippe Groslier ผู้ซึ่งเคยทำงานที่บูรณะปราสาทหินประสบความสำเร็จที่เมืองพระนครมาก่อน มาให้คำแนะนำในการบูรณะ Pierre Pichard ทำการสำรวจ วิเคราะห์ ทำแผนผัง ลอกลาย และบันทึกอย่างละเอียด เพื่อให้สามารถต่อรูปแบบได้อย่างถูกต้อง P.Champouillon J.L.Lapour Bruno D.Bucourau สถาปนิก Bruno Dagens ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ Marie Martin นักพฤกษศาสตร์ของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (*“เรื่องการบูรณะโบราณสถานปราสาทหินพิมาย,” หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.๐๗๐๑.๒๖. ๑/๔๖*) ให้คำแนะนำด้านต่างๆ โดยมีหม่อมเจ้ายาใจ จิตรพงศ์ เป็นผู้อำนวยการบูรณะฝ่ายไทย หลังจากการบูรณะที่ปราสาทประธานแล้วจึงได้บูรณะระเบียงคด กำแพง และอาคารรองอื่นๆ เช่น เมรุพรหมทัต ประตูลัษณ์ กุฏิฤๅษี ทำสระผดุงนาง รวมทั้งบารายอื่นๆ

การบูรณะในครั้งนี้สามารถดำรงความเป็นของแท้ขึ้นเป็นหัวใจสำคัญของหลักการบูรณะโบราณสถานโดยวิธีอนัสติโลซิสไว้โดยการแสดงความเป็นของแท้ประวัติศาสตร์ของโบราณสถานหรือการคืนรูปโฉมให้กับโบราณสถาน โดยการหาของแท้ดั้งเดิมกลับไปคืนในที่เดิม แต่งานต้องหยุดลง ณ จุดที่ต้องการสนับสนุนหรือไม่แน่ใจที่จะทำการบูรณะต่อไป

ในขณะที่ขึ้นส่วนต่างๆโดยเฉพาะส่วนที่สำคัญ เช่น ทับหลัง หน้บัน เสาประดับกรอบประตู สามารถนำกลับมาเรียงในตำแหน่งที่ถูกต้อง อันเนื่องมาจากการศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม

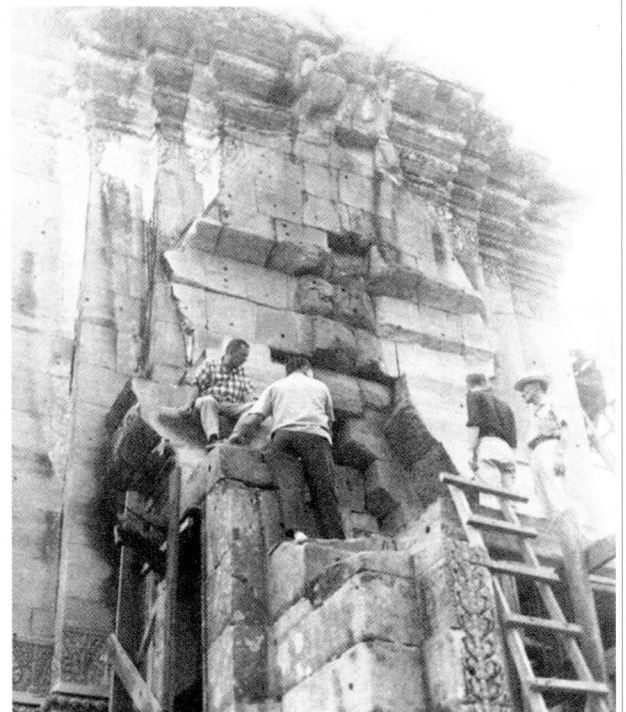
ภาพบนซ้าย : โคปุระและสภาพแวดล้อมเมืองพิมาย

ภาพล่างซ้าย : ภาพมุมสูงแสดงปราสาทหินพิมายระหว่างการบูรณะ

ภาพล่างขวา : ปราสาททองคำกลางระหว่างการบูรณะ

(ที่มา : Pierre Pichard, Pimai Etude architecture du temple,

Paris : Ecole Francaise d 'Extreme-Orient, 1976)n.pag.

จากภาพถ่ายเก่าเห็นได้ว่าชิ้นส่วนยอดของปราสาทประธานพังทลายลงมา หากมีการนำยกขึ้นไปวางไว้ที่เดิมเต็มรูปแบบ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นชิ้นส่วนที่ติดอยู่บริเวณดังกล่าว และมีการทดลองประกอบชิ้นส่วน และมีการศึกษารูปแบบทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมทำให้ทราบรูปแบบอย่างถูกต้อง และปรากฏในรายงาน (มยุรี วีระประเสริฐ ๒๕๔๘) นอกจากนี้มีเอกสารไทยบันทึกการทำงานในขณะนั้นไว้ด้วยว่า

“สิ่งก่อสร้างในเขตปราสาทนั้นก่อขึ้นด้วยหินที่เป็นแท่งและเป็นก้อนยึดเข้าด้วยกัน ได้ด้วยลิ่มที่ทำด้วยไม้ หรืออย่างดีก็ลิ่มที่ทำด้วยเหล็ก ฉะนั้นส่วนที่ใช้ลิ่มไม้ เมื่อไม้ผุไปหมด ก้อนหินหลุดออกจากกันร่วงหล่นไป แต่บางส่วนเช่น ที่ส่วนกรมที่ยอดปราสาทใหญ่ นั้น ผู้สร้างใช้หินก้อนใหญ่ๆ และแท่งประกอบเข้าด้วยกัน เฉพาะตรงส่วนกรมของปราสาทนั้นผู้สร้างใช้เหล็กทำเป็นวงกลม เจาะหินเป็นวงกลมเหมือนกันและใช้เหล็กนั้นประกบไว้ข้างใน และเขา (Pierre Pichard) ยังชี้ให้เห็นว่าเหล็กนั้นก็ยังคงอยู่เรียบร้อยดี ทำให้ส่วนกรมนั้นยังอยู่ แม้จะร่วงลงมาด้านล่าง”

(“เรื่องการบูรณะปราสาทหินพิมาย, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.๐๗/๐๑.๒๖.๑/๔๖)

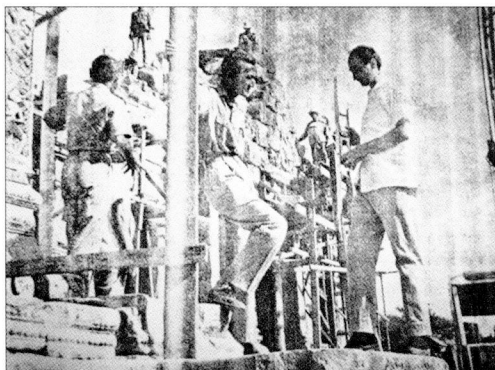
เพราะฉะนั้นบริเวณส่วนยอดที่หักแตกไปและตกลงเป็นกองหินอยู่บนพื้นดิน ยังคงมีแกนเหล็กที่ต่อเป็นโครงอยู่ภายในรอยก้อนหินแต่ละก้อนไว้ด้วยกัน ทำให้สามารถทราบได้ว่าบริเวณยอดปราสาทประธานนั้นเป็นรูปแบบใด

นอกจากนั้น ยังมีบันทึกการทำงานจากเอกสารไทยถึงการดำเนินงานของ Pierre Pichard แสดงความใส่ใจอย่างละเอียดลออ ทั้งยังเป็นบุคคลหลักที่มีหน้าที่ในการวิเคราะห์ที่มาของวัสดุต่างๆ ของโบราณสถาน เพื่อคืนรูปแบบเดิมแก่โบราณสถาน

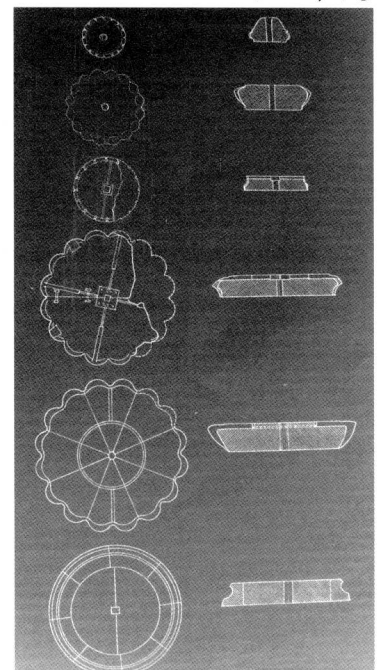
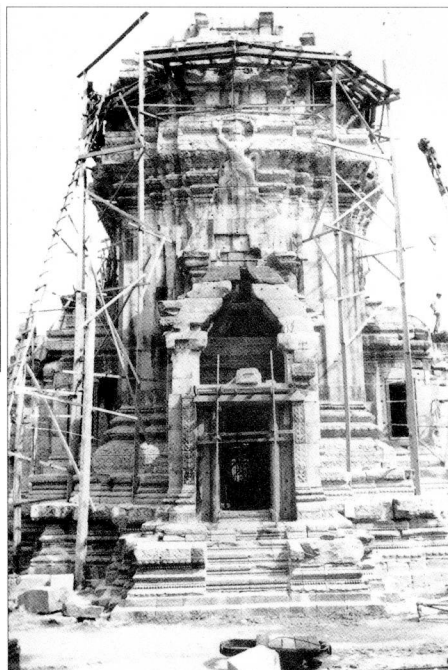
แสดงการประกอบยอดบัวกลุ่ม

ด้านบนปราสาทประธาน

(ที่มา : Pierre Pichard, Pimay : Etude architecture du temple, Paris : Ecole Francaise d 'Extreme-Orient, 1976)n.pag.

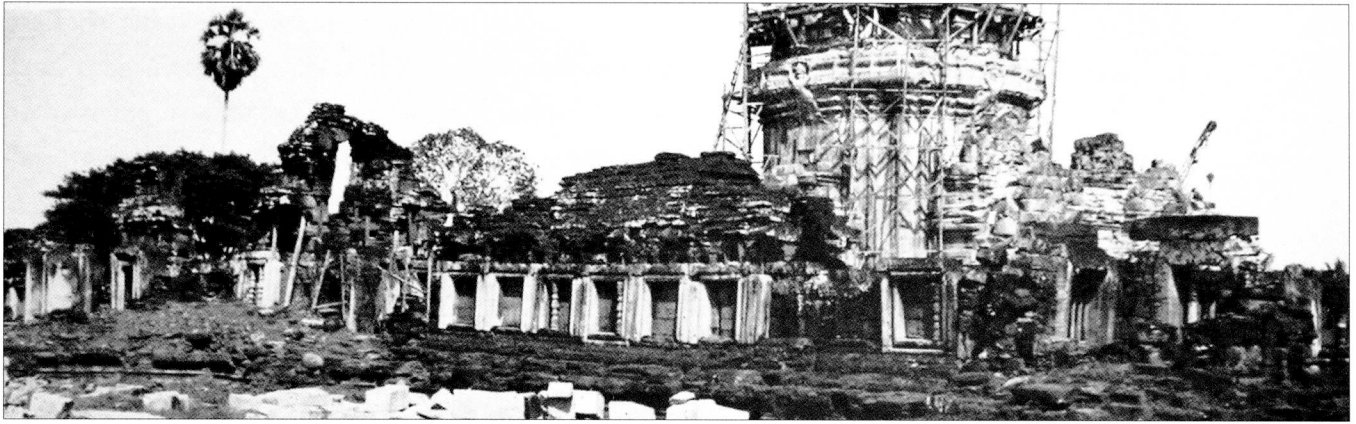

หม่อมเจ้ายาใจ จิตรพงศ์ (คนกลาง) กำลังหารือกับ Pierre Pichard (คนขวา) เกี่ยวกับการบูรณะปราสาทหินพิมาย (ที่มา : “เรื่องการบูรณะปราสาทหินพิมาย.” หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ. ๐๗/๐๑.๒๖.๑/๔๖.)

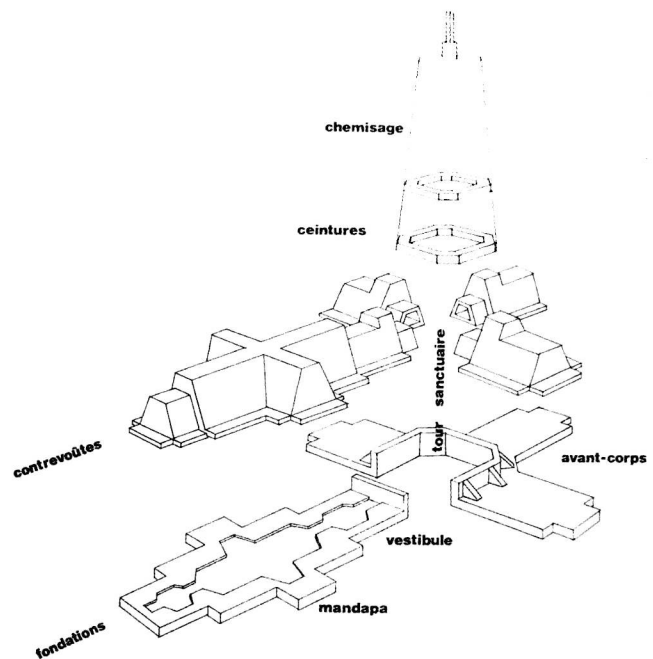
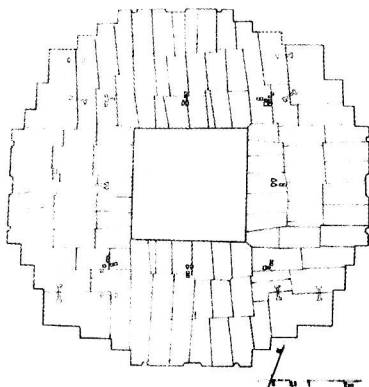
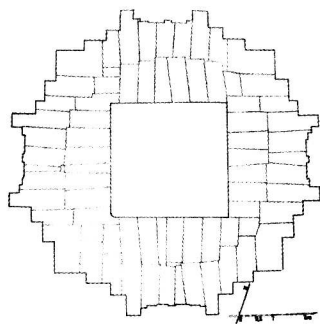
ปราสาททองคำกลางระหว่างการบูรณะ

(ที่มา : Pierre Pichard, Pimay Etude architecture du temple, Paris : Ecole Francaise d 'Extreme-Orient, 1976)n.pag.

ปราสาทหินพิมายระหว่างการบูรณะ

(ที่มา : “เรื่องการบูรณะโบราณสถานปราสาท หินพิมาย,”เอกสารกรมศิลปากร
กระทรวงศึกษาธิการ, ศธ.๐๗๐๑.๒๖.๑/๔๖, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.)

ลายเส้นบนซ้าย : แสดงการซ้อนชั้นและร่องรอยโครงสร้างของ
ส่วนยอดปราสาท

ลายเส้นบนขวา : แบบสันนิษฐานปราสาทประธาน

ภาพล่างขวา : ปราสาทหินพิมายภายหลังการบูรณะเสร็จสิ้น

(ที่มา : Pierre Pichard, Pimay : Etude architecture du temple,
Paris : Ecole Francaise d 'Extreme-Orient, 1976)n.pag.

“...เมอร์ซีเออร์ปีชาร์ดพาเราไปดูงานบูรณะและสิ่งต่างๆที่ทำโดยละเอียด หินที่ยกประกอบเข้าที่ไว้แล้ว ตรงไหนที่ไม่ใช่คอนกรีตประกอบไว้ ก็ใช้เหล็กทำเป็นลิ่มตึงก้อนหินและแท่งหินให้อยู่ด้วยกัน เขาบอกว่าหินส่วนมากที่อยู่ในบริเวณนั้น สํารวจแล้วว่าหลุดอยู่ที่ส่วนไหนของปราสาท แต่บางก้อนก็ยังไม่ทราบเหมือนกันว่าอยู่ตรงไหน จำต้องคอยค้นแบบค่อยๆทำไป บางก้อนก็แตกป่นไป แต่บางก้อนก็หายไปโดยไม่มีร่องรอย ไม่ทราบว่ามีใครเอาไปทำอะไรเสียแล้ว ที่หายไปหาไม่พบจริงๆก็เอาหินที่ยกขึ้นมาจากฐานของปราสาทมาตกแต่งประกอบเข้าแทนที่ แผนผังที่เมอร์ซีเออร์เขียนไว้ นั้นแสดงอย่างละเอียดลออว่าหินแต่ละก้อน แต่ที่ดัดทำการนั้นจัดไว้เป็นพิพธิภัณฑ์กลางแจ้ง มีสิ่งของต่างๆที่พบที่ปราสาทนั้นตั้งแสดงไว้เป็นจำนวนมาก ตามคำบอกเล่าของเมอร์ซีเออร์ปีชาร์ดและภริยา สิ่งของเหล่านั้นบางชิ้นหาค่ามิได้เลยทีเดียว...”

(“เรื่องการบูรณะปราสาทหินพิมาย,” หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.๐๗๐๑.๒๖.๑/๔๖)

ในกรณีนี้จึงเป็นการคืนรูปแบบให้กับโบราณสถานโดยไม่ได้คาดเดา แต่หาของแท้ดั้งเดิมกลับไปคืนในที่เดิม ซึ่งเข้ากับหลักการและเป้าหมายของวิธีการบูรณะแบบอนัสติโลซิส สิ่งที่เขาหายไปภายหลังจากการบูรณะครั้งนี้คือ รายงานการบูรณะที่สมบูรณ์ฉบับภาษาไทย อันแสดงระเบียบวิธีการ ขั้นตอนการดำเนินการ รูปถ่ายและแบบต่างๆก่อนการทำงาน ระหว่างการทำงาน และหลังจากบูรณะเสร็จเรียบร้อยแล้ว ตลอดจนบันทึกการทำงานต่างๆ ทั้งนี้รายงานการบูรณะที่ตีพิมพ์เผยแพร่กลับเป็นรายงานการบูรณะโดย Pierre Pichard ในภาษาฝรั่งเศส ได้กล่าวถึงขั้นตอนการบูรณะ ตลอดจนวิธีการและแนวคิดในการบูรณะในครั้งนั้น พร้อมแผนผังและภาพถ่ายอย่างชัดเจน

ถึงแม้จะล่วงเลยผ่านไปเป็นเวลากว่า ๔๐ ปีกว่า เอกสารขั้นต้นที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์การบูรณะโบราณสถานอนัสติโลซิสยุคแรกในเมืองไทยควรจะนำมาเก็บรักษา พร้อมทั้งตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณะโบราณสถานต่อไป.

* * *

* *

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. “พิมายว่าด้วยความสะดวกกับปราสาทหิน.” *ศิลปวัฒนธรรม* ๒๔, ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๔๑) : หน้า ๑๓๖-๑๔๐.
- “ความสงสัยที่พิมาย : อะไร “จริง?” อะไร “ไม่จริง?”” *ศิลปวัฒนธรรม* ๒๑, ๑๐ (สิงหาคม ๒๕๔๓) : หน้า ๔๐ - ๔๒.
- มยุรี วีระประเสริฐ. คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. สัมภาษณ์. ๒๔สิงหาคม ๒๕๔๘.
- วสุ โปษะนันท์. *การศึกษาเปรียบเทียบการบูรณะโบราณสถานอนัสติโลซิส*. กรุงเทพฯ : บริษัทเซเว่น พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๔๐.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, ผู้แปล. *การซ่อมปราสาทหินพิมายของนาย Bernard Philippe Groslier*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๖.
- หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์. “การซ่อมโบราณสถานตามแบบ Anastylis ของนายพลเอกฟันเอิบ (Van Erp).” *เรื่องโบราณคดี*, ๒๕๓๑. (พิมพ์ติด)
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. เอกสารกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. ศธ.๐๗๐๑.๗.๑ / ๗๒-๗๔. “เรื่องการตรวจรักษาของโบราณ.” ๒๔๗๒.
- เอกสารกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. ศธ.๐๗๐๑.๒๖.๑ / ๔๖. “เรื่องการบูรณะโบราณสถานปราสาทหิน พิมาย.” ๒๕๐๔-๒๕๑๐.
- เอกสารกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. ศธ.๐๗๐๑.๒๖.๑.๑/๖. “เรื่องนายเอสมีกีไปดูของโบราณที่นครวัด.” ๒๔๗๗.
- เอกสารกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. ศธ.๐๗๐๑.๗.๑/๑๐๓. “เรื่องการตรวจและรักษาโบราณสถาน.” ๒๔๗๔-๒๔๗๗.
- เอกสารกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. ศธ.๐๗๐๑.๗.๑ / ๑๑๓. “เรื่องเชิญผู้แทนไปประชุมโบราณคดีแห่ง ปลายบูรพาทิศ ณ เมืองมณิลลา วันที่ ๖-๑๒ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๓๕.” ๒๔๗๗-๒๔๘๐.

Pichard, Pierre. *Pimay Etude architecture du temple*. Paris : Ecole Francaise d'Extreme-Orient, 1976.